

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

مقایسه جایگاه زن در فرهنگ و تمدن اسلامی با فرهنگ غرب از دیدگاه امامین انقلاب

کوثر قیاسی - مهوش رستمی*

استاد راهنما: سرکار خانم نسرین خوش روش

چکیده

مسائل زنان همواره یکی از موضوعات مورد توجه صاحب‌نظران و اندیشمندان جوامع بشری بوده و دیدگاه‌های متفاوتی در این باره ارائه داده‌اند، که اکنون دو دیدگاه؛ دیدگاه اسلامی و دیدگاه غربی بیشتری مورد توجه است. امام خمینی (ره) و مقام معظم رهبری امامین انقلاب همواره به مسائل زنان توجه داشته و نظرات خود را درباره مسأله جایگاه زن در فرهنگ و تمدن اسلامی و فرهنگ غربی مطرح کرده‌اند. بررسی مسأله جایگاه زن در فرهنگ و تمدن اسلامی و فرهنگ غربی به دلیل اهمیتی که مسائل زنان در سال‌های اخیر یافته و دشمنان درصدد ضربه زدن به کشور از طریق تقابل بانوان با مبانی انقلاب هستند، ضرورت دارد. مقاله با هدف مقایسه دیدگاه امامین انقلاب درباره جایگاه زن در فرهنگ و تمدن اسلامی با فرهنگ غرب با روش توصیفی و مطالعه کتابخانه‌ای نگاشته شد. یافته‌ها نشان داد از نظر امامین انقلاب؛ در اسلام زن و مرد باهم برابر و در ارزش انسانی تفاوتی ندارند. اسلام مخالف آزادی زن نبوده ولی مخالف استفاده ابزاری از اوست. همچنین مشوق زن در فعالیت اجتماعی و علمی است. از نگاه امامین انقلاب؛ غرب زن را به بهانه آزادی به بی‌بندوباری و فساد کشانده و نگاه ابزاری به او دارد و به زن ظلم می‌کند. همچنین روابط آزادانه بنیان خانواده در غرب را متلاشی کرده است.

کلید واژه‌ها: جایگاه زن، فرهنگ، تمدن، اسلام، غرب، امامین انقلاب.

مقدمه

جایگاه و مسائل زنان به عنوان تقریباً نیمی از جمعیت کره زمین و نقش ممتاز و حیاتی که در پرورش و تربیت نسل آینده و پیشرفت و سازندگی ملت‌ها دارند از دیرباز مورد توجه صاحب نظران و اندیشمندان جوامع بشری بوده است که با وجود دیدگاه‌های مختلف دو دیدگاه جایگاه زن در فرهنگ اسلامی و تمدن غربی ظهور و بروز بیشتری پیدا کرده است.

امام خمینی (ره) و مقام معظم رهبری، به عنوان دو شخصیت برجسته انقلاب اسلامی ایران، نظرات روشنی درباره جایگاه زن در اسلام و ضرورت حفظ کرامت و حقوق او دارند. امام خمینی (ره) بر این باور بودند که اسلام به زنان ارزش والایی قائل است و آنها را در عرصه‌های مختلف اجتماعی، سیاسی و فرهنگی فعال می‌بیند. ایشان تأکید داشتند که زنان باید در جامعه حضور داشته باشند و در پیشبرد اهداف اسلامی نقش‌آفرینی کنند.

از سوی دیگر، در جوامع غربی، گاهی اوقات تصویر زن به عنوان یک کالا یا ابزار مصرفی تحت تأثیر رسانه‌ها و فرهنگ‌های مبتنی بر مصرف‌گرایی مشاهده می‌شود. این موضوع باعث شده تا برخی از زنان در جوامع غربی در تلاش برای دستیابی به حقوق برابر با مردان، با چالش‌هایی مواجه شوند.

در این بررسی، سعی خواهیم کرد تا با نگاهی دقیق به دیدگاه‌های امامین انقلاب، جایگاه واقعی زن در اسلام را با وضعیت او در فرهنگ غرب مقایسه کنیم و به تحلیل نقاط قوت و ضعف هر یک بپردازیم. این مقایسه می‌تواند به درک بهتر از نقش زنان در جامعه و چالش‌های پیش روی آنها کمک کند و راهکارهایی برای ارتقاء وضعیت زنان ارائه دهد.

به جهت تاثیرگذاری عمیق و گسترده زنان بر جامعه فرهنگ غرب با پشتوانه پول و دیپلماسی و استفاده از ابزارهایی چون هنر و شبکه‌های اجتماعی سعی در تخریب فرهنگ جوامع اسلامی توسط زنان با تخریب هویت زنان دارد از این رو ارائه سیمای جامع از اسلام مبتنی بر ساختار آفرینش زن و جایگاه و شأن والای او دارای اهمیت است.

امامین انقلاب با نگاه عمیق به مبانی دینی و آشنایی با مسائل و نیازهای جامعه خطوط نظام اسلامی را در باب شخصیت و جایگاه زن مسلمان ترسیم کرده اند پس تبیین بیانات ایشان به جهت دستیابی به مهمترین تفاوت های فرهنگ اسلامی و تمدن غربی به موضوع زن ضرورت دارد.

پژوهش های مختلفی در حوزه زنان و مقایسه فرهنگ اسلام با فرهنگ غرب صورت گرفته است، از جمله «بررسی تطبیقی نظام ارزشی زن در اسلام و فرهنگ غرب با تکیه بر اندیشه قرآنی مقام معظم رهبری» که با هدف تبیین جایگاه ارزشی زن در اسلام و فرهنگ غرب با تکیه بر آراء برخی مستشرقان و اندیشه قرآنی مقام معظم رهبری (مد ظله العالی) انجام گرفته است. و «مقایسه جهانی شدن اسلامی و غربی» که هدف آن بازنمایی تفاوت های جهانی شدن اسلامی و غربی در مبانی، اهداف، اصول، راهبردها، قوانین و راهکارهای عملی در تدبیر امور جهان و انسان است. و نیز «نقد آرای مستشرقان در مورد جایگاه زن در اسلام در مقایسه با دیدگاه مقام معظم رهبری» که در آن ضمن تبیین و نقد آراء مستشرقان نظرات رهبر معظم انقلاب را به عنوان فصل الخطاب مصحح آراء بیان می کند. وجه تمایز این تحقیق با سایر پژوهش های انجام شده در این است که پژوهش حاضر مقایسه جایگاه زن در فرهنگ اسلام در تقابل با تمدن غرب از دیدگاه دو اندیشمند برجسته انقلاب اسلامی است که دیدگاه این دو بزرگوار در حوزه زنان توأمان در هیچ مقامی یافت نشد. از این رو هدف این پژوهش حاضر به تصویر کشیدن هویت واقعی زنان و تبیین نگرش صحیح دین از منظر دو اندیشمند حکیم و فرزانه انقلاب است. تا به دو از هر گونه افراط و تفریط، به ارائه دیدگاهی مناسب و عاری از هر گونه ظلم و تعدی به زن بپردازد.

مفهوم شناسی

«زن» در لغت به معنای انسان مؤنث بالغ آمده است همچنین به عنوان «همسر» یا «بانو» تعریف شده است (دهخدا، ج 15، ص 2342). در علوم اجتماعی و فلسفه «زن» به معنای یک موجود انسانی است که در چارچوب اجتماعی و فرهنگی، نقش های جنسیتی و اجتماعی خاصی ایفا می کند. برای مثال سیمون دوبوار در کتاب «جنس دوم» به این موضوع می پردازد که زن «به دنیا نمی آید، بلکه تبدیل به زن می شود»، یعنی جایگاه اجتماعی زن بیش از ویژگی های زیست شناختی، تحت تأثیر ساختارهای اجتماعی است (دوبوار، ج 1، ص 15).

فرهنگ نیز در لغت به معنای «علم، دانش، ادب، مجموعه ای از آداب و رسوم و هنرهای یک جامعه تعریف شده است» (عمید، ج 2، ص 1123). اما در جامعه شناسی، فرهنگ به معنای مجموعه ای از باورها، ارزش ها، آداب و رسوم، هنجارها و دستاوردهای فکری و مادی است که توسط اعضای یک جامعه به اشتراک گذاشته شده و از نسلی به نسل دیگر منتقل می شود. ادوارد تایلور در کتاب «فرهنگ ابتدایی» این تعریف را از فرهنگ ارائه می دهند: «فرهنگ مجموعه ای پیچیده است که شامل دانش، باورها، هنر، اخلاقیات قوانین، آداب و رسوم و هر قابلیت و عادت است که انسان به عنوان عضوی از جامعه کسب می کند» (تایلور، 1871، ص 1).

جایگاه زن در فرهنگ اسلامی

در شرایطی که زن هیچ گونه ارزشی نداشت، حتی در انسانیت او شک می کردند، بلکه او را حیوان پایین تر می دانستند اسلام آمد و زن را از آن لجن زار بیرون کشید و با بیان کامل حقوق و جایگاه او در خانواده و اجتماع، تمام پرده های تاریکی و جهالت را از جمال زیبای زن برداشت و انسانیت او را به رسمیت شناخت، و حق زندگی شرافتمندانه را در اجتماع به او بخشید.

با ظهور اسلام و حاکمیت قوانین اسلامی، وضعیت زنان به طور کلی دگرگون شد. اسلام اعلام کرد زن برده و کنیز نیست، بلکه مظهر جمال و جلال الهی و مدرسه انسان سازی است. شهید مطهری می نویسد: اسلام بزرگترین خدمت را نسبت به زن انجام داد، به او حریت داد، شخصیت داد، استقلال فکر و نظر داد، حقوق طبیعی او را به رسمیت شناخت و در عین حال که زنان را با حقوق انسانی شان آشنا کرد، هرگز آنها را به تمرد و عصیان و طغیان و بدبینی نسبت به جنس مخالف وادار نکرد (مطهری، 1402، ص 76).

زن در آموزه های اسلام و آیات قرآن کریم جایگاه ویژه ای دارد. اسلام برای اولین بار این دیدگاه را مطرح کرد که زن و مرد هر دو انسان بوده و هیچ یک بر دیگری برتری ندارد و تنها ملاک برتری تقوا و عمل صالح است. چنان چه خداوند می فرماید: «يَا أَيُّهَا النَّاسُ إِنَّا خَلَقْنَاكُمْ مِنْ ذَكَرٍ وَأُنْثَىٰ وَجَعَلْنَاكُمْ شُعُوبًا وَقَبَائِلَ لِتَعَارَفُوا إِنَّ أَكْرَمَكُمْ عِنْدَ اللَّهِ أَتَقْوَاهُ إِنَّ اللَّهَ عَلِيمٌ خَبِيرٌ» (سوره حجرات، آیه 13) «ای مردم، ما شما را از مرد و زنی آفریدیم، و شما را ملت و قبیله قبیله گردانیدیم تا با یکدیگر شناسایی متقابل حاصل کنید. در حقیقت ارجمندترین شما نزد خدا پرهیزگارترین شماست. بی تردید، خداوند دانای آگاه است»

همچنین خداوند در آیات بسیاری از قرآن کریم بر تساوی زن و مرد تصریح نموده و می فرماید: «يَا أَيُّهَا النَّاسُ اتَّقُوا رَبَّكُمُ الَّذِي خَلَقَكُمْ مِنْ نَفْسٍ وَاحِدَةٍ وَخَلَقَ مِنْهَا زَوْجَهَا وَبَثَّ مِنْهُمَا رِجَالًا كَثِيرًا وَنِسَاءً...» (نساء: آیه 1) «ای مردم، از پروردگارتان که شما را از «نفس واحدی» آفرید و جفتش را [نیز] از او آفرید، و از آن دو، مردان و زنان بسیاری پراکنده کرد...» این آیه و آیات مشابه مبین این است که مرد و زن از یک سرشتند و در آفرینش آنها تفاوتی وجود ندارد. البته این به این معنا نیست که زن و مرد هیچ گونه تفاوتی باهم ندارند. زن و مرد اگرچه در مقام وجود انسانی هر دو آفریده خدا هستند ولی از جهت جسمی و روحی تفاوت های آنها غیرقابل انکار است. هدف خداوند از وجود این تفاوت ها در زن و مرد این است که این دو جنس به کمال دست یابند، از این رو برای هر کدام حقوقی و وظایفی را مشخص کرده است. زن و مرد در آن جنبه هایی که به هم شبیه اند از حقوق مشابه

نتیجه گیری

پس از بررسی مطالب این نتایج حاصل شد:

اسلام حقوق حقیقی و جایگاه واقعی زن در خانواده و اجتماع را به او داده و انسانیت او را به رسمیت شناخت و به او حریت، شخصیت و استقلال فکر و نظر داد اما آنها را به تمرد، طغیان و بدبینی نسبت به جنس مخالف وادار نکرد. در قرآن کریم زن و مرد هر دو انسان بوده و تنها ملاک برتری تقوا و عمل صالح است. خداوند در آیات بسیاری از قرآن کریم بر تساوی زن و مرد تصریح نموده و به حقوق سیاسی زنان مشروعیت داده است.

وقوع انقلاب اسلامی در ایران تحولی اساسی در وضعیت زنان جامعه ایجاد کرد. آنان شخصیت و هویت خویش را یافته و بینش سیاسی، اجتماعی و فرهنگی و احساس مسئولیت نسبت به سرنوشت و خانواده خود و اسلام پیدا کردند. از دیدگاه بنیانگذار انقلاب، امام خمینی (ره) زن و مرد در نظام اسلامی باهم برابر بوده و از نظر حقوق انسانی تفاوتی بین آنها نیست. اسلام می خواهد شخصیت زن را حفظ کند و از او انسانی جدی و کارآمد بسازد. از نظر ایشان احترام و آزادی اعطایی اسلام به زن در هیچ قانونی و مکتبی دیگر وجود ندارد. اسلام مخالف آزادی زنان نبوده و با مفهوم زن به عنوان شیء مخالفت کرده است.

از نظر مقام معظم رهبری نگاه اسلام به زن، نگاهی جامع است و در آن ارزش های الهی و منطق انسانی گنجانده شده است. در اسلام هیچ تفاوتی در ارزش انسانی زن و مرد نبوده و عدالت محض میان آن دو رعایت شده و اسلام مشوق زنان برای شرکت در فعالیت های دینی، سیاسی و علمی است. همچنین با توجه به جایگاه مهم خانواده در اسلام، طبیعی ترین و فطری ترین کار زن حفظ کانون گرم خانواده و شغل اصلی او خانه داری است.

در تاریخ غرب زن در بیشتر مقاطع و در بیشتر جوامع از نوعی محرومیت رنج برده و حقوق انسانی او تحت سلطه و سیطره مردان و فرهنگ مردسالاری تضييع شده است. در ابتدای قرن بیستم برای اولین بار در اعلامیه حقوق بشر

اعلام شد زن و مرد از حقوق مساوی در همه امور برخوردارند و جریان طرفداران حقوق زن، به نام فمینیسم شهرت یافت که زمینه انحطاط و تضعیف زنان و بهره‌کشی و سوء استفاده ابزاری از زنان، توسط نظام سرمایه داری را به نام آزادی و تساوی حقوق زن، فراهم کرد و موجب انحراف اخلاقی در غرب شد.

از نگاه امام خمینی تمدن غربی به نام آزادی زن، زنان را به سمت فساد و بزک و بی بند و باری سوق داده و آنها را از جایگاه رفیع و اخلاقی شان به زیر کشیده و با زندگی بی قید و شرط و نامشروع بین زن و مرد خانواده به عنوان یک نهاد طبیعی دچار بحران شده است. از نگاه مقام معظم رهبری نیز، غرب باید در مورد رفتار و نگاهش در مسأله زن پاسخ گو باشد زیرا آنها به زن ظلم و زن را تحقیر می کنند و از زن می خواهند با وجود و شخصیت خود وسایل التذاذ و بهره مندی دیگران را فراهم آورد. زن غربی در اساسی ترین و فطری ترین نیازهایش یعنی نیاز به مادری، همسری، عاطفه و محبت دچار ناکامی شده و با اشاعه فحشا و فساد و با آزادی بی قید و شرط معاشرت میان زن و مرد، بنیان خانواده متلاشی شده است.

فهرست منابع

* قرآن کریم.

1. احسانی، محمدحسین، تفاوت دیه زن و مرد از دیدگاه مذاهب اسلامی، چاپ اول، قم، مرکز بین المللی ترجمه و نشر المصطفی (صلی الله علیه و آله)، 1390.
2. احمدی بیغش، خدیجه، ارزیابی جایگاه حقوقی زن در کنوانسیون های بین المللی براساس تفسیر تسنیم، مجلات مطالعات تفسیر تطبیقی، شماره 8، 1398.
3. انوری، حسن، فرهنگ بزرگ سخن، جلد ششم، چاپ اول، تهران، چاپخانه مهارت، 1381.
4. آریان پور کاشانی، منوچهر، فرهنگ دوسویه فراگیر، چاپ چهارم، تهران، نشر الکترونیکی و اطلاع رسانی جهان رایانه، 1388.
5. تایلور، ادوارد، فرهنگ ابتدایی، ترجمه حسن فتحی، چاپ اول، تهران، انتشارات حکمت، 1364.
6. جمعی از دانشمندان، حقوق و مسئولیت های زن در نظام اسلامی (مجموعه مقالات)، جلد اول، چاپ اول، تهران، مجمع جهانی تقریب مذاهب اسلامی، 1385.
7. جوادی آملی، عبدالله، زن در آینه جمال و جلال، چاپ بیست و هفتم، قم، اسرا، 1396.
8. حسینی دشتی، مصطفی، معارف و معاریف، جلد سوم و چهارم، چاپ اول، تهران، مؤسسه فرهنگی آرایه، 1385.
9. حسینی دشتی، مصطفی، معارف و معاریف، جلد ششم، چاپ اول، تهران، سپید موی اندیشه، 1392.
10. خامنه ای، سید علی، توهم سلطه، چاپ اول، تهران، انتشارات انقلاب اسلامی، 1392.

11. خامنه ای، علی و بانکی پور فرد، امیرحسین، الگوی زن، چاپ هشتم، تهران، انتشارات انقلاب اسلامی، 1398.
12. خامنه ای، علی و بانکی پور فرد، امیرحسین، جایگاه زن و مسائل زنان در فرهنگ اسلام و تجدد، چاپ ششم، تهران، انتشارات انقلاب اسلامی، 1398.
13. خامنه ای، علی و بانکی پور فرد، امیرحسین، زن و خانواده، چاپ هشتم، تهران، انتشارات انقلاب اسلامی، 1398.
14. خامنه ای، علی و بانکی پور فرد، امیرحسین، عرصه های حضور اجتماعی زنان، چاپ هفتم، تهران، انتشارات انقلاب اسلامی، 1398.
15. خمینی، روح الله، کشف الاسرار، تهران، اسلامیه، 1371.
16. خمینی، سید روح الله، جایگاه زن از دیدگاه امام خمینی (ره)، چاپ یازدهم، تهران، مؤسسه تنظیم و نشر آثار امام خمینی (ره)، 1387.
17. دوبوار، سیمون، جنس دوم، ترجمه قاسم صنعوی، تهران، نشر نی، 1388.
18. دهخدا، علی اکبر، لغت نامه، چاپ اول، تهران، دانشگاه تهران، 1361.
19. رودگر، نرگس، فمینیسم، چاپ دوم، قم، اسرا، 1394.
20. سعدیان جزی، مریم، و یراقی، سعیده، راهکارهای مقابله با فرهنگ غرب در خصوص مسأله زن در بیانات امام خامنه ای، فصلنامه علمی - پژوهشی پاسداری فرهنگ اسلامی، شماره 12، 1394.
21. شفیعی سروستانی، ابراهیم، زن نظام سلطه و رسانه ها، چاپ اول، قم، زلال کوثر، 1390.
22. شیروودی، مرتضی، نقش سیاسی - اجتماعی زنان در تاریخ معاصر ایران، چاپ اول، قم، زمزم هدایت، 1386.
23. صادقی، حسین و تقوی، علی، نگاهی به جایگاه زن در اسلام، مجله مبلغان، شماره 32، 1381.

24. صداقت، علی اکبر، زن در اسلام، قم، نشر روح، 1360.
25. عباس نیا، علی، بررسی تطبیقی نظام ارزشی زن در اسلام و فرهنگ غرب (با تکیه بر اندیشه قرآنی مقام معظم رهبری)، مجله قرآن پژوهی خاورشناسان، شماره 35، 1402.
26. عظیمی، زهرا، نگاهی به حقوق زن در اسلام، چاپ اول، قم، مرکز پژوهش های اسلامی صدا و سیما، 1386.
27. عمید، حسن، فرهنگ عمید، جلد دوم، چاپ ششم، تهران، چاپخانه سپهر، 1364.
28. فضل الله، محمدحسین، نقش و جایگاه زن در حقوق اسلامی، ترجمه عبدالهادی فقهی زاده، چاپ اول، تهران، نشر میزان و دادگستر، 1378.
29. فقهی مقدس، نفیسه، نقش بانوان شیعه در گسترش علوم و تمدن اسلامی، چاپ اول، قم، انتشارات امام علی بن ابیطالب (علیه السلام)، 1397.
30. فنایی اشکوری، محمد، منزلت زن در اندیشه اسلامی، چاپ دوم، قم، انتشارات مؤسسه آموزشی و پژوهشی امام خمینی (ره)، 1378.
31. فیاض، محمداسحاق، جایگاه زن در نظام سیاسی اسلام، ترجمه سرور دانش، چاپ دوم، کابل، دبیرخانه کنگره تجلیل از مقام علمی آیت الله العظمی فیاض، 1392.
32. محمدی، مسلم، زن از دیدگاه اسلام و فمینیسم، قم، نشر زائر، 1392.
33. مطهری، مرتضی، نظام حقوق زن در اسلام، چاپ هشتاد و ششم، تهران، انتشارات صدرا، 1402.